

ΛΑΧΕΙΟΝ «ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ»

Η πρόσφατη επιτυχία του εισαγμένου στη χώρα μας ΛΟΤΤΟ, η αναμενόμενη του νέου «ξυτού», κι από κοντά η... ευπρόσωση για τη χώρα μας παρουσία των ποικίλων λαχών, μας έκανε να σταθούμε σε έναν άλλον, αυτόν τον «υπέρ των Αρχαιοτήτων», στα μέσα του περασμένου αιώνα.

Το ΛΟΤΤΟ εισέβαλε δυναμικά σε μιαν Ελλάδα της Ευρώπης (με όλα τα θετικά και τα αρνητικά του όρου), ενώ το «Λαχείον υπέρ των Αρχαιοτήτων» προσπάθησε να διασώσει ό, τι πολυτιμότερο διέθετε τότε μια καθημαγμένη από τον τουρκικό ζυγό χώρα. Και ενώ είναι η πρώτη φορά στις μέρες μας που θα διατεθεί τμήμα από τα κέρδη λαχείου για τον πολιτισμό, κάτι αδιάφορο ολωσδιόλου στους πολυπληθείς θιασώτες του ΛΟΤΤΟ, αντίθετα στην Ελλάδα του 1860 η στήριξη του πολιτισμού υπήρξε η πρώτη και αποκλειστική επιλογή του σύγχρονου ελληνικού κράτους.

Κώστας Κρεμμυδάς

Ιστορικό Αρχείο Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος

Για την επιτυχία του στόχου, «εν εκ των μέσων όπερ παρεδέχθημεν, μιμούμενοι κατά τούτο πολλά άλλα έθνη, είναι η σύσταση λαχείου». Τα βασιλικά διατάγματα της 26ης Ιουνίου 1862 και 24ης Οκτωβρίου 1864 καθόρισαν το πλαίσιο κυκλοφορίας του «Λαχείου υπέρ των Αρχαιοτήτων», με στόχο «την συλλογή των πόρων προς επιχείρησιν ανασκαφών δι' ών προσδοκείται η αποκάλυψις πλείστων αριστουργημάτων της αρχαίας τέχνης και η λύσις παντοίων ζητημάτων αναγομένων εις την ιστορίαν και την αρχαιολογίαν της Ελλάδος». Τα ΒΔ όριζαν επίσης την Επιτροπή Φιλαρχαίων, αποτελούμενη από τους Γεώργιο Σταύρο, ως πρόεδρο, και Π. Καλλιγιά, Γ.Α. Βασιλείου, Μάρκο Ρενιέρη, Α.Ρ. Ραγκαθί, και Ε.Ι. Κεχαγιά, ως μέλη. Άπαντες—πλην Ραγκαθί—διευθυντικά στελέχη και εκ των πρωτεργατών της Εθνικής Τράπεζας.

Δεν είναι εύκολο να καθανοηθεί πλήρως η αιτία που ώθησε τον Γεώργιο Σταύρο και τους συνεργάτες του στην Τράπεζα να αναλάβουν παράλληλα, και ως ένα βαθμό ανεξάρτητα από την Αρχαιολογική Εταιρεία, τη στήριξη και ενίσχυση των προπαθειών για τη διάσωση των αρχαίων. Γράφει χαρακτηριστικά ο Αλέξανδρος Ραγκαθής στα Απομνημονεύματά του (τόμος γ', σ. 156): «Τότε δεν ενθυμούμαι παρά τινος είχε κατατεθεί συλλογή τις αρχαίων αντικειμένων εις την Τράπεζαν, εις το γραφείον της Διευθύνσεως. Επ' αυτή δ' έχαυρε και εκόμπαζε πολύ ο άλ-

λως ήκιστα αρχαιονόστης Διοικητής κ. Γεώργιος Σταύρος. Βαθμηδόν διεφλέχθη υπό ζήλου φιλαρχαίου, ώστε και αδιαφορών δια την ύπαρξιν της Αρχαιολογικής Εταιρείας, ή και αυτήν αγνοών, συνέλαβε την ιδέαν να σχηματίση αυτός περί εαυτών μικράν αρχαιολογικήν εταιρείαν, εις ην συμπεριέλαβε και εμέ. Δεν ηρνήθη δε, ουχί διότι ελησμόνουσιν την ύπαρξιν της Αρχαιολογικής Εταιρείας ή διότι ήθελον να τη αντιπρόσω-εξ εναντίας ήλπισα ότι η νέα αυτή επιχείρησις θέλει δώσω νέαν ζωήν εις τον σκοπόν ον εκείνη επείδωκεν».

Δεν πρέπει πάντως να μας διαφεύγει το γεγονός της συνεχούς και αδιάλειπτης προσφοράς της Εθνικής Τράπεζας στα πολιτιστικά πράγματα του τόπου. Είτε για λόγους διαφήμισης, είτε εξαιτίας της ταυτίσεως της με το ίδιο το νεοσύστατο ελληνικό κράτος, είτε ακόμα και για λόγους εμπορικούς ή κερδοσκοπικούς, η Εθνική τράπεζα συνέβαλε, και ως ένα βαθμό εξακολουθεί να συμβάλλει, στην πολιτιστική μας πορεία. Η μεγάλη πολιτική επιρροή των στελεχών της Τραπέζης απέναντι πλειστακίς ευεργετική. Γράφει σχετικά και πάλι ο Ραγκαθής (ο.π., σ. 157): «Η νέα μικρά εταιρεία (Σ.Σ. η Επιτροπή Φιλαρχαίων), εγκριθείσα διά Διατάγματα, ουχί κυρίως διότι η Κυβέρνησις εξετίμα την χρησιμότητα αυτής, αλλά μάλλον διότι απήλαυεν επιρροής παρά πάσι τοις Υπουργείοις ο το δη λεγόμενον τα δέματα του βαλάντιου εν

χερίσιν έχων Γεώργιος Σταύρου».

Αλλά ας επανέλθουμε στην Επιτροπή Φιλαρχαίων και εις το «Λαχείον υπέρ των Αρχαιοτήτων».

Πρώτος και κύριος στόχος της Επιτροπής Φιλαρχαίων ήταν η διάθεση στην Ελλάδα και το εξωτερικό μεγάλου αριθμού γραμματίων. Δυστυχώς τα πράγματα δεν έβαιναν ιδιαίτε-ρως ευνοικά, για μεν την Ανατολή και την Αίγυπτο εξαιτίας της χολέρας, για δε τη Δύση λόγω των νόμων που απαγόρευαν τη διάθεση ξένων λαχείων. Αλλά και στο εσωτερικό τα πράγματα δεν πήγαιναν καλύτερα, αφού είχαν τεθεί οι 27ης Οκτωβρίου 1865 είχαν τεθεί σε κυκλοφορία 85.468 γραμμάτια και είχαν εισπραχθεί 132.152,38 δραχμές. Αποτέλεσμα των παραπάνω ήταν να αναγκασθεί η Επιτροπή να ζητήσει από τον Υπουργό Εσωτερικών την αναβολή της κλήρωσης για ένα χρόνο, ενώ παράλληλα ενέτεινε τις προσπάθειές της προς κάθε κατεύθυνση: «Γνωρίζοντες ότι τινές των φιλομούσων και φιλαρχαίων απεχθάνονταί το μέσον των λαχείων, αφήσαμεν εις αυτούς ελεύθερον το στάδιον να συνδράμωσιν το έργον δι' εκουσίωσιν συνεισφορών», γράφουν σε επιστολή τους τα μέλη της επιτροπής.

Ως προς τα πρακτικά ζητήματα, αποφασίζεται κατ' αρχήν να τεθούν επί των λαχών οι σχετικές με την παράταση της κλήρωσης τροποποιήσεις «επί χάρτου λευκού δι' ερυθρών γραμμά-

των» και συγχρόνως να υπογράφονται τα γραμμάτια «γαλλιστί» από τον ταμία F. Hager (συνεδρίαση της 21ης Νοεμβρίου 1864). Τελικά, σ' αυτήν της 3.1.1865 αποφασίστηκε αντί υπογραφής να θεθεί σφραγίδα με το έμβλημα της Αθήνας και γύρω τις λέξεις «Εταιρεία Φιλαρχαίων». Παρά την παράταση που δόθηκε, η ζήτηση των λαχείων παρέμεινε χαμηλή, γι' αυτό και στη συνεδρία της 26ης Απριλίου 1865, «προς επιμύχωση» της πωλήσεως, αποφασίζεται έκπτωση 20%. Η νέα τιμή της εκατοντάδας διαμορφώνεται σε 300 δραχμές. Λίγες μέρες πριν από την κλήρωση (10.7.1867), από το σύνολο των 400.000 εκδοθέντων γραμματίων είχαν πουληθεί 73.750 λαχνοί και είχαν εισπραχθεί, και από τόκους της Τράπεζας, 223.911 δραχμές.

Τελικά η πρώτη κλήρωση διενεργείται την 31η Ιουλίου 1867, ημέρα Δευτέρα και ώρα 5 μ.μ., στο Πεδίο του Άρεως. Εκκευεύθηκαν 400 γραμμάτια και μοιράστηκαν στους τυχερούς 55.933 δραχμές. Ο πρώτος λαχνός κέρδισε 22.388 δρχ. και ο τελευταίος 22,40.

Η διαχείριση των εισπράξεων ανατέθηκε σε επιτροπή υπό την προεδρία του Αλεξ. Ραγκαβή και με τη συμμετοχή ενός αρχαιολόγου και ενός μηχανικού, ως εκπροσώπων του Υπουργείου Παιδείας, ενός αρχαιολόγου, ως εκπροσώπου της Αρχαιολογικής Εταιρείας, και εκπροσώπων των ξένων Ακαδημιών.

Το μεγαλύτερο μέρος των χρημάτων αποφασίστηκε να διατεθεί για την ανασκαφή των Δελφών, καθώς «αν ήθελον ευρεθί αυτόθι μόνον επιγραφαι, αὐται είναι μεγίστης αξίας διά την αρχαίαν ιστορίαν και ενδιαφέρουν άπαντα των φιλολογικόν και αρχαιολογικόν κόσμον». Για τις ανασκαφές και τις απαλλοτριώσεις διατέθηκαν 100.000 δραχμές. Παράλληλα δηλώνεται πως «όλαι αι ανευρεθησόμεναι επιγραφαι θέλουσ δημοσιευθί υπό του Εθνικού Τυπογραφείου, καθόσον αποτελουσ εθνικὴν κληρονομίαν. Θέλει δε προσδιόρηση η Κυβέρνησις αν πρέπη να μώνωσι επί τόπου (αι επιγραφαι), ή να μετοικισθώσιν αλλαχού, δαπάναις της Κυβερνήσεως».

Τέλος αποφασίζεται να διατεθούν 15.000 δραχμές για τη διενέργεια ανασκαφών, υπό την διεύθυνση του Αλ. Ραγκαβή, στον μεταξύ των δύο θεάτρων (Ηρώδου και Διονύσου) χώρο.

Λίγες μέρες μετά τον θάνατο του προέδρου της Επιτροπής Φιλαρχαίων Γεωργίου Σταύρου (31.5.1869), συνήλθε σε τελευταία συνεδρίασή της η Επιτροπή και αποφάσισε να παραχωρήσει στην Αρχαιολογική Εταιρεία το εναπομείναν ποσόν, 100.000 δραχμές περίπου, «δι' ανασκαφάς και πλουσιότων των αρχαιοτήτων» (συνεδρία της 23.6.1869).

Το νέο ετήσιο «Υπέρ των Αρχαιοτήτων» λαχείο τελεί πλέον υπό την ευθύνη της Αρχαιολογικής Εταιρείας Αθηνών, με την έγκριση του Βασιλικού διατάγματος της 19ης Νοεμβρίου 1874. Τιμάται 3 νέες ή 3,36 παλαιές δραχμές, είναι χρώματος πρασίνου ανοικτού, κοσμημένο με τρία ένθετα κιονόκρανα κορινθιακού, δωρικού και ιωνικού ρυθμού. Στο μέσον, εντός πλαισίου, υπάρχει ο αριθμός του λαχνού και ακριβώς από πάνω χαρακτηριστική απεικόνιση του μνημείου του Λυσικράτους. Οι λαχνοί, αλλά και οι όροι της κλήρωσης, είναι στην ελληνική και γαλλική, ενώ με λευκά κυματοειδή δίγλωσσα στοιχεία είναι γραμμένη η ονομασία του λαχείου.

Η πρώτη κλήρωση της νέας αυτής σειράς ορίστηκε για την πρώτη Κυριακή μετά την 10η Ιανουαρίου 1876. Τα κέρδη μοιράζονται διακόσιοι πλέον, αντί των τετρακοσίων, τυχεροί, και η πληρωμή των κερδών γίνεται από το ταμείο της Αρχαιολογικής Εταιρείας.

Όπως αναφέρει σε επιστολή του ο Πρόεδρος της Ιωάννης Φιλίππου, οι εισπράξεις θα διατεθούν «διά την πολυδάπανον ανασκαφήν περί την Ακρόπολιν των Αθηνών, εξ ης πολύτιμα της τέχνης μνημεία προήλθον μέχρι τούδε εις φως». Επίσης «διά την αγοράν αγαθμάτων και αρχαίων αντικειμένων, προς πλουσιότην του Εθνικού ημών μουσείου», και τέλος «διά την σωτηρίαν των πατρώνων μνημείων».

Δυστυχώς και εδώ τα πράγματα δεν είναι ιδιαίτερα ευνοϊκά, καθώς η ζήτηση των λαχνών παραμένει μικρή. Σε επιστολή της 10ης Μαΐου 1877 του προέδρου

της Αρχαιολογικής Εταιρείας και προέδρου του Λαχείου υπέρ των Αρχαιοτήτων, Ι. Φιλίππου, διαβάζουμε πως πουλήθηκαν 76.265 λαχνοί και εισπράχθηκε μόλις το 1/4 του αρχικά προβλεπόμενου ποσού του ενός εκατομμυρίου νέων δραχμών. Ως εκ τούτου αποφασίζεται η εκ νέου προκήρυσή της κυκλοφορίας του λαχείου.

Οι λαχνοί της πρώτης περιόδου ήταν χρώματος κίτρινου, κεκοσμημένοι στην πρόοψη με αρχαϊκά κιονόκρανα εντός λευκού πλαισίου. Της δεύτερας περιόδου ήταν κυανοί με παραστάσεις αττικών νομομάτων στη θέση των κιονοκράνων. Της τρίτης περιόδου πορτοκαλόχρωμοι, έχοντας στα αριστερά τη θεά της Αφθοίας και στα δεξιά τον κερδω Ερμή.

Το μικρό ενδιαφέρον αναγκάζει την Αρχαιολογική Εταιρεία σε νέα παράταση και τον προέδρό της σε νέες προσπάθειες. Τα υποκατάστηματα της Εθνικής Τράπεζας προσφέρονται για τη διακίνηση των λαχνών, ενώ παράλληλα η Εθνική ενισχύει και οικονομικά την προσπάθεια.

Η εκκύβευση της τρίτης περιόδου θα διενεργηθεί οριστικά τον Ιανουάριο του 1878.

Εκατόν είκοσι χρόνια από τότε οι αρχαιότερες εξακολουθούν να νοσούν, παρά την άνηση των ποικίλων λαχείων...

Πηγές: 1) Πρακτικά της Επιτροπής των Φιλαρχαίων 21.11.1864 - 3.6.1869.

2) Κατάλογος πωληθέντων εκκευβεθησόμενων γραμματίων (1867).

3) Αντίγραφα επιστολών της Επιτροπής των Φιλαρχαίων (1865).

4) Λαχείου της 27.3.1865.

5) Λύτα έγγραφα xx ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ, υποσειρά: Β' ΑΡΧΕΙΟ ΣΡΟΛΥ.

Lottery in Support of Antiquities

K. Kremmydas

A brief survey of the institution of lottery in support of the cultural programme of state is presented in this article. The first «Lottery in Support of Antiquities» was established in 1860, long before the present Lotto has started to contribute with a portion of its income to the realization of the cultural programmes of our country.